

Διαταραχές ταυτότητας και επιθετικότητα

Γ. ΚΑΛΕΜΗ¹, Γ. ΤΖΙΝΑΚΟΥ¹, Δ. ΚΟΥΡΟΥΠΑΚΗ¹, Α. ΔΟΥΖΕΝΗΣ²

Περίληψη

Ταυτότητα είναι η συνειδητή αίσθηση του εαυτού, την οποία αναπτύσσει το άτομο μέσω της κοινωνικής αλληλεπίδρασης. Ο Erikson περιγράφει την ταυτότητα ως υποκειμενική αίσθηση και ως παρατηρήσιμη ποιότητα της προσωπικής ομοιότητας και συνοχής, η οποία ταιριάζει με μια ορισμένη αντίληψη της ομοιότητας και συνοχής μιας κοινής παγκόσμιας εικόνας. Η κρίση ταυτότητας εμφανίζεται κατά τη διάρκεια της εφηβείας, όταν οι έφηβοι παλεύουν μεταξύ συναισθημάτων ταυτότητας και σύγχυσης ρόλων .

Η αποσυνδεδετική διαταραχή της ταυτότητας , αναφέρεται στην ύπαρξη μέσα στο άτομο διαφορετικών, συχνά αντιφατικών, προσωπικοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνουν τον έλεγχο εναλλάξ και μπορεί να είναι ενήμερες ή όχι της ύπαρξης άλλων προσωπικοτήτων. Διαταραχές Προσωπικότητας, όπως η οριακή και η οιστριονική , οι οποίες συσχετίζονται θετικά με **την επιθετικότητα**, μπορεί να εμφανίσουν αποσυνδεδετικά συμπτώματα.

Μια άλλη κατηγορία διαταραχής ταυτότητας είναι η διαταραχή ταυτότητας φύλου. Με τον όρο *Διαταραχές της Ταυτότητας Φύλου* νοούνται όλες οι καταστάσεις στις οποίες το ανατομικό φύλο ενός ατόμου διαφοροποιείται από την αίσθηση του φύλου και τον ρόλο του φύλου. Η παραπάνω διαταραχή δεν σχετίζεται άμεσα με την επιθετικότητα όμως πρόσφατες έρευνες έχουν δείξει ότι άτομα που είναι αμφιλεγόμενα ως προς τη δική τους ταυτότητα αντιλαμβάνονται την ομοφυλοφιλία ως απειλή και αντιδρούν με **βία και επιθετικότητα** όταν έρχονται αντιμέτωποι με τη διαφορετικότητα η οποία τους προκαλεί μεγάλο ποσοστό άγχους (Simoni & Walters 2001).

Λέξεις- κλειδιά: αποσυνδεδετική διαταραχή, ταυτότητα, επιθετικότητα, φύλο

Εισαγωγή

Η "ταυτότητα" είναι ένας γενικός όρος που συμπεριλαμβάνει χαρακτηριστικά που προσδιορίζουν και διαφοροποιούν ή ταξινομούν το άτομο σε ομάδες ή υποομάδες.

Σημαντική συνεισφορά στην σημασία της έννοιας της ταυτότητας στην ανάπτυξη των ενηλίκων είχε ο Erik Erikson (1902-1994). Ο Erikson πρότεινε μια θεωρία της διαμόρφωσης της ταυτότητας στην παιδική και εφηβική ηλικία που, ενώ βασίζεται στη φροϋδική άποψη της ανάπτυξης, επέκτεινε τις ιδέες του Φρόντ μέσα από την αναγνώριση του ρόλου που η ταυτότητα διαδραματίζει σε όλη την ενήλικη ζωή του ατόμου (Erikson, 1963). Κατά τον Erikson οι άνθρωποι αναπτύσσονται μέσω οκτώ σταδίων στη διάρκεια της ζωής τους, με την μετάβαση από το ένα στάδιο στο άλλο να γίνεται, μέσα από την επίλυση ορισμένων κρίσεων. Αναγνώρισε την ταυτότητα ως ένα κρίσιμο ζήτημα που αντιμετωπίζουν κυρίως οι έφηβοι. Εισηγήσε τους όρους «κρίση ταυτότητας» και «σύγχυση ρόλων» για να εξηγήσει τη σχέση μεταξύ της παιδικής ηλικίας και της ενηλικίωσης, που πρέπει να επιλυθεί από ένα άτομο, προκειμένου να προσδιοριστεί ο ρόλος και ο σκοπός του στη ζωή και, τελικά, η ταυτότητά του ως ενήλικας (Erikson , 1963).. Κατά τον Pervin (1984) ο Έρικσον συνέβαλε σημαντικά στη θεωρία της προσωπικότητας με τρεις τρόπους: δίνοντας έμφαση στις ψυχοκοινωνικές πλευρές της προσωπικότητας, μέσω της επέκτασης των σταδίων της ανάπτυξης ώστε να περιλαμβάνει ολόκληρο τον κύκλο ζωής του ατόμου και αναγνωρίζοντας ότι τόσο το παρελθόν και το μέλλον έχουν σημαντικό αντίκτυπο για το πώς οι άνθρωποι κατασκευάζουν την ταυτότητά τους σε διαφορετικές χρονικές στιγμές της ζωής τους.

Οι εκπαιδευτικοί ψυχολόγοι Vander Zanden and Pace (1984), εφάρμοσαν τις ιδέες του Erikson σχετικά με τον προσδιορισμό της ταυτότητας ως «... την αίσθηση του ατόμου ότι έχει μια θέση στον κόσμο, την έννοια που αποδίδει το άτομο στον εαυτό του όπως αυτή αποτυπώνεται στις απαντήσεις των ερωτήσεων: Ποιος είμαι και ποιος πρόκειται να γίνω ...». Ο Atchley ,R.(1989) επίσης βασίστηκε στην θεωρία του Erikson, όταν πρότεινε ότι η ταυτότητα είναι «...ένα σύνολο χαρα-

¹ Ψυχολόγοι, Β Ψυχιατρική Κλινική, Τμήμα Ψυχιατροδικαστικής ΠΓΝ Αττικών

² Αναπληρωτής Καθηγητής Ψυχιατρικής Ψυχιατροδικαστικής Β Ψυχιατρική Κλινική ΠΓΝ Αττικών

κτηριστικών που διαφοροποιεί τον εαυτό από τους άλλους και επιμένει με το πέρασμα του χρόνου. Η ταυτότητα μπορεί να είναι επίσης ένας στόχος μέσω του οποίου το άτομο προσπαθεί να αντιληφθεί τον εαυτό του ως τρυφερό, ικανό και καλό».

Ο Erikson (1950, 1968) περιγράφει την ταυτότητα ως υποκειμενική αίσθηση και ως παρατηρήσιμη ποιότητα της προσωπικής ομοιότητας και συνοχής, η οποία ταιριάζει με μια ορισμένη αντίληψη της ομοιότητας και συνοχής μιας κοινής παγκόσμιας εικόνας. Στον έφηβο, (που διανύει μία περίοδο πολύ σημαντική στην διαμόρφωση της ταυτότητας του), προκύπτει μια μοναδική ενοποίηση αυτού που δίνεται αμετάκλητα -δηλαδή ο σωματότυπος και η ιδιοσυγκρασία, η χαρισματικότητα και η ευπάθεια, τα παιδικά πρότυπα και τα επίκτητα ιδανικά- με τις ανοικτές επιλογές που του παρέχονται σε διαθέσιμους ρόλους, τις επαγγελματικές δυνατότητες, τα επιτεύγματά του, τις συναντήσεις με μέντορες, τις φιλίες του και τις πρώτες σεξουαλικές συγκρούσεις. Αδιαμφισβήτητα, βασικό προσδιοριστικό στοιχείο ταυτότητας είναι το φύλο .

Μια σύνθετη μορφή ταυτότητας είναι απαραίτητη για να διευκολυνθεί η ευεξία στη ζωή. **Πολλές έρευνες έχουν δείξει ότι η ανάπτυξη μίας σύνθετης ταυτότητας διευκολύνει την ευεξία και προλαμβάνει την εξωτερική συμπτωμάτων, τη εξωτερική προβλημάτων και τη ριψοκίνδυνη συμπεριφορά.**

Σε πρόσφατη έρευνα που πραγματοποιήθηκε σε συνεργασία πολλών πανεπιστημίων της Αμερικής και ανακοινώθηκε στο journal of applied developmental psychology (2015), με βάση τη θεωρία ανάπτυξης της ταυτότητας του Έρικσον, οι ερευνητές περιγράψανε τέσσερις τύπους ταυτότητας: τον Σύνθετος, τον Διάχυτος, τον Μέτριος και τον Ανυψωμένους.

Τα άτομα με σύνθετη ταυτότητα δεσμεύονται και δεν εμπλέκονται σε μη παραγωγικούς συλλογισμούς σχετικά με τις επιλογές ταυτότητας και τους αρέσει να εξερευνούν.

Τα άτομα με Διάχυτη ταυτότητα έχουν χαμηλή ταύτιση με τη δέσμευση, εξερεύνηση σε βάθος και εύρος, και παρουσιάζουν μηρυκαστική σκέψη και επιθετικότητα.

Τα άτομα που ανήκουν στον ανυψωμένο τύπο ταυτότητας παρουσιάζουν ένα προφίλ μη τυπικής μορφής, που δεν σχετίζεται με τη θεωρία ανάπτυξης της ταυτότητας του Έρικσον. Από την μια μεριά εμφανίζουν αναγνώριση της δέσμευσης, εξερεύνηση σε εύρος και σε βάθος, ωστόσο, στην αρχή κυρίως της δημιουργίας της ταυτότητας έχουν μεγάλη πιθανότητα «να χαθούν» μέσα σε μη παραγωγικούς συλλογισμούς έτσι ώστε να δυσκολευτούν στο να πραγματοποιήσουν τη δέσμευση σε σχέση με τη ταυτότητα τους.

Η μετρίου τύπου ταυτότητα χαρακτηρίζει άτομα που βρίσκονται στο ενδιάμεσο των παραπάνω τριών τύπων.

Η κρίση ταυτότητας εμφανίζεται κατά τη διάρκεια της εφηβείας, όταν οι έφηβοι παλεύουν μεταξύ συναισθημάτων ταυτότητας και σύγχυσης ρόλων. Ο James Marcia έχει επεκτείνει την αρχική θεωρία του Erikson. Σύμφωνα με τον Marcia, η ισορροπία μεταξύ της ταυτότητας και της σύγχυσης βρίσκεται στην ανάληψη μιας **δέσμευσης** για μια ταυτότητα.

Ο Marcia ανέπτυξε τέσσερις διαφορετικές θέσεις ταυτότητας που προκύπτουν από την ανάλυση τριών διαφορετικών παραγόντων: α) του επαγγελματικού ρόλου, β) των πεποιθήσεων και αξιών και γ) της σεξουαλικότητας.

Χρησιμοποιώντας την θεωρία του Erikson ως βάση ο James Marcia υποστηρίζει ότι το είδος της ταυτότητας, το οποίο τελικά διαμορφώνει το άτομο εξαρτάται από την παρουσία ή απουσία δύο χαρακτηριστικών, της δέσμευσης και της κρίσης-αναζήτησης. Η κρίση αποτελεί την περίοδο στην δημιουργία της ταυτότητας κατά την οποία ο έφηβος διερευνά εναλλακτικούς τρόπους δράσης και παίρνει σχετικές αποφάσεις. Η δέσμευση είναι η ψυχολογική επένδυση σε μια πορεία δράσης ή σε μια ιδεολογία.

Ο Marcia πρότεινε τέσσερις κατηγορίες εφηβικής ταυτότητας

1. Κατακτημένη ταυτότητα: ο έφηβος με αυτή τη μορφή ταυτότητας έχει με επιτυχία διερευνήσει και σκεφτεί λεπτομερώς ποιος είναι και τι θέλει να κάνει. Έπειτα από μια περίοδο κρίσης, κατά την οποία μελέτησε με ποικίλες εκδοχές, δεσμεύεται σε μια συγκεκριμένη ταυτότητα. Ο έφηβος που έχει επιτύχει αυτή τη μορφή ταυτότητας, τείνει να είναι ψυχολογικά υγιέστερος και να εμφανίζει υψηλότερα κίνητρα επιτυχίας και υψηλότερου επιπέδου ηθικό συλλογισμό, σε σύγκριση με τον έφηβο οποιασδήποτε άλλης κατηγορίας.

2. Δοτή ταυτότητα: η περίπτωση αυτή αφορά εφήβους, που έχουν δεσμευθεί σε μια συγκεκριμένη ταυτότητα, αλλά αυτό έγινε χωρίς να περάσουν από μια περίοδο κρίσης, στην οποία να διερεύνησαν εναλλακτικές επιλογές. Αντίθετα, αποδέχθηκαν τις αποφάσεις των άλλων σχετικά με το τι είναι σωστό για τους ίδιους. Αντιπροσωπευτικός έφηβος αυτής της κατηγορίας είναι ο γιος, ο οποίος μπαίνει στην οικογενειακή επιχείρηση, διότι αυτό αναμένουν οι άλλοι από τον ίδιο ή η κόρη, η οποία αποφασίζει να γίνει γιατρός, επειδή η μητέρα της είναι γιατρός. Αν και τα άτομα στην κατηγορία αυτή δεν είναι απαραίτητα δυστυχισμένα, χαρακτηρίζονται από αυτό που περιγράφεται ως «άκαμπτο σθένος»: είναι άτομα ευτυχισμένα και ικανοποιημένα από τον εαυτό τους και, παρόλα αυτά έχουν έντονη ανάγκη για κοινωνική αποδοχή και συνήθως είναι αυταρχικά.

3. Μορατόριουμ Ταυτότητας: Παρόλο που ο έφηβος αυτής της κατηγορίας έχει διερευνήσει εναλλακτικές ταυτότητες σε κάποιο βαθμό, δεν έχει ακόμα δεσμευτεί. Ως εκ τούτου, σύμφωνα με τον Marcia, παρουσιάζει υψηλά

επίπεδα άγχους και βιώνει ψυχολογική σύγκρουση. Από το άλλο μέρος, είναι συχνά άτομο γεμάτο ζωή, ελκυστικό και επιζητεί στενές διαπροσωπικές σχέσεις. Τελικά ο έφηβος αυτός καταλήγει σε μία ταυτότητα αλλά ύστερα από πολύ προσπάθεια.

4. Σύγχυση Ταυτότητας: Οι έφηβοι αυτής της κατηγορίας ούτε διερευνούν εναλλακτικές λύσεις ούτε δεσμεύονται στην εξέταση συγκεκριμένης ταυτότητας. Συνήθως είναι ασταθείς και κινούνται από τη μία επιλογή στην επόμενη. Αν και μπορεί να φαίνονται ανέμελοι, η απουσία δέσμευσης μειώνει την ικανότητά τους να διαμορφώσουν στενές σχέσεις. Στην πραγματικότητα τα άτομα αυτά είναι κοινωνικώς απομονωμένα και πιθανότητα να εκδηλώσουν επιθετική συμπεριφορά είναι μεγαλύτερη.

Είναι σημαντικό να τονιστεί ότι οι έφηβοι δεν προσκολλώνται απαραίτητα και μόνιμα σε μία από τις τέσσερις κατηγορίες ταυτότητας. Μάλιστα ορισμένοι κινούνται μπρος-πίσω από το μορατόριουμ στην κατακτημένη ταυτότητα, σε ότι έχει αποκληθεί «κύκλος M-A-M-A» (Moratorium-identity Achievement-Moratorium-identity Achievement). Στην περίπτωση ορισμένων ατόμων, η διαμόρφωση της ταυτότητας μπορεί να ολοκληρωθεί μετά την εφηβεία. Ωστόσο, για τα περισσότερα άτομα η ταυτότητα διαμορφώνεται περί το τέλος της δεύτερης και την αρχή και την αρχή της τρίτης δεκαετίας της ζωής.

Επιθετικότητα

Η ανθρώπινη επιθετικότητα και βία είναι ένα ευρέως διαδεδομένο φαινόμενο.

Αναφορά του Παγκόσμιου Οργανισμού Υγείας δείχνει ότι 1,5 εκατομμύρια άνθρωποι περίπου πεθαίνουν ανά έτος είτε από αυτο- ή από ετερο-κατευθυνόμενη επιθετικότητα. Υπάρχει επιθετικότητα η οποία αφορά την επιβίωση και είναι εξελικτικά σημαντική και χρήσιμη αλλά στην εργασία αυτή η επιθετικότητα αυτή δεν μελετάται. Στην παρούσα εργασία ως επιθετικότητα αναφέρεται η συμπεριφορά μέσα στα πλαίσια μίας κοινωνίας η οποία υπερβαίνει τα αναμενόμενα και δημιουργεί προβλήματα. Οι επιθετικές συμπεριφορές στο γενικό πληθυσμό κορυφώνονται στην ύστερη εφηβεία και την πρώιμη ενήλικη ζωή, τυπικά μεταξύ των ηλικιών 15 έως 25, ενώ η επιθετική συμπεριφορά των ψυχιατρικών ασθενών δείχνει να κορυφώνεται σε ελαφρώς μεγαλύτερη ηλικία. Η επιθετικότητα είναι μια πολυπαραγοντικής αιτιολογίας συμπεριφορά για την οποία ενοχοποιούνται διάφοροι παράγοντες.

Ανάλογα με την προέλευσή τους, οι παράγοντες αυτοί μπορεί να είναι: α) περιβαλλοντικοί και β) βιολογικοί.

Οι περιβαλλοντικοί παράγοντες περιλαμβάνουν τους

οικογενειακούς, μεταξύ των οποίων η έκθεση στην επιθετικότητα κατά την παιδική και εφηβική ηλικία (σωματική κακοποίηση, λεκτικές ύβρεις χλευασμοί) όπως επίσης και πολιτισμικούς και κοινωνικοοικονομικούς παράγοντες.

Είδη

Η επιθετικότητα μπορεί να ταξινομηθεί με βάση το στόχο, όπως επιθετικότητα προς τον εαυτό (αυτοτραυματική συμπεριφορά), ή τους άλλους, με βάση τον τρόπο, όπως σωματική ή λεκτική, άμεση ή έμμεση επιθετικότητα, με βάση το αν είναι παρορμητική ή προσχεδιασμένη ή με βάση την αιτία, όταν οφείλεται σε νευρολογική ή ψυχιατρική νόσο.

Με τον όρο αυτοτραυματική συμπεριφορά περιλαμβάνουμε επιθετικές συμπεριφορές στρεφόμενες κατά του εαυτού, όπως το κτύπημα του κεφαλιού, το δάγκωμα του ίδιου του ατόμου, το ξύσιμο πληγών, το βγάλσιμο μαλλιών, νυχιών κ.λπ. Μπορεί, δε, να διακριθεί σε "άμεση" και "έμμεση". Επίσης, η αυτοκαταστροφική συμπεριφορά μπορεί να διακριθεί και σε "κοινωνική" και "μη κοινωνική". Συμπεριφορές, όπως υπερβολική χρήση ποτού, φαγητού ή καπνού, που θεωρούνται φυσιολογικές, αποτελούν μορφές έμμεσης, αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς. Με τον όρο επιθετικότητα προς τους άλλους, ορίζουμε τις επιθετικές συμπεριφορές που κατευθύνονται προς άλλα άτομα ή αντικείμενα. Τέτοιες συμπεριφορές μπορεί να περιλαμβάνουν ξυλοδαρμό, εξύβριση, καταστροφή ιδιωτικής και δημόσιας περιουσίας και άλλα.

Η πλέον χρησιμοποιούμενη όμως και ίσως η πλέον αξιόπιστη ταξινόμηση αφορά στην προσχεδιασμένη και την παρορμητική επιθετικότητα. Η προσχεδιασμένη επιθετικότητα σχετίζεται με συμπεριφορά που δεν συνδέεται τυπικά με ματαίωση ή δεν αποτελεί συνήθως απάντηση σε άμεση απειλή.

Η παρορμητική επιθετικότητα χαρακτηρίζεται από υψηλά επίπεδα διέγερσης του αυτόνομου νευρικού συστήματος, καθώς και από αρνητικά συναισθήματα όπως θυμό ή φόβο. Η παρορμητική επιθετικότητα αναφέρεται και ως αντιδραστική, συναισθηματική ή εχθρική επιθετικότητα και θεωρείται παθολογική όταν η επιθετική απόκριση είναι υπερβολική σε σχέση με την συναισθηματική πρόκληση

Η επιθετικότητα και η βία μπορεί να συμβούν σε διάφορες κλινικές καταστάσεις, όπου όταν η ισορροπία μεταξύ παρορμησεων και εσωτερικού ελέγχου καταρρέει, η βία ξεσπά.

Υπάρχουν κάποιες **ψυχικές διαταραχές** που σχετίζονται περισσότερο με βίαιη συμπεριφορά όπως, Οργανικές ψυχικές διαταραχές, Τοξίκωση από ουσίες, Ψυχωτικές διαταραχές, Επιθετικότητα προκαλούμενη

από κάποιο ψυχοκοινωνικό στρεσογόνο παράγοντα, Διαταραχές της προσωπικότητας που χαρακτηρίζονται από οργή και πλημμυρή έλεγχο των παρορμήσεων κλπ.

Επιθετικότητα και διαταραχές ταυτότητας

Στο σημερινό γρήγορα μεταβαλλόμενο κόσμο, η κρίση ταυτότητας είναι πιο συχνή και η διάχυση ταυτότητας έχει παρατηρηθεί ερευνητικά ότι απαντάται σε κάποιες από τις Διαταραχές Προσωπικότητας, όπως η οριακή διαταραχή προσωπικότητας, η ναρκισσιστική διαταραχή, η αντικοινωνική κλπ. Στην Ψυχιατρική και μέσα από το Διαγνωστικό εγχειρίδιο DSM-5 συναντάμε δύο κυρίως κατηγορίες που σχετίζονται με τη ν διαταραχή Ταυτότητας: τις Αποσυνδεδετικές Διαταραχές καθώς και τις Διαταραχές Ταυτότητας Φύλου.

Επιθετικότητα στις διαταραχές προσωπικότητας

Όλες οι διαταραχές προσωπικότητας που συσχετίζονται με την επιθετικότητα έχουν ως κοινό χαρακτηριστικό αυτό που ο O. Kernberg ονομάζει **διάχυση ταυτότητας**. Πρόκειται για την έλλειψη μιας απαρτιωμένης αίσθησης του εαυτού (αναπαράσταση εαυτού) και μιας απαρτιωμένης αίσθησης των σημαντικών άλλων (αναπαράσταση αντικειμένων). Αυτό σημαίνει ότι το άτομο δεν μπορεί πραγματικά να αποφασίζει σε βάθος τι ζητά από τη ζωή ούτε να καταλαβαίνει τους άλλους σε βάθος στο μέτρο κατά το οποίο δυσκολεύεται να ενώνει σε μια τις διαφορετικές (αντίθετες) πλευρές των άλλων. Τα άτομα αυτά διέπονται από πρωτόγονες συγκινήσεις: παρορμητισμός, πρωτόγονα ενορμητικά κύματα. Χωλαίνει αυτό που ο Kernberg ονομάζει δύναμη του Εγώ (Ego strength). Υπάρχει δυσκολία στις στενές αντικειμενοτρόπες σχέσεις και στην εργασία. Δύο βασικοί τύποι Διαταραχών Προσωπικότητας:

Η ναρκισσιστική προσωπικότητα ή ναρκισσιστική διαταραχή προσωπικότητας: Άτομα με ασυνήθιστη ιδέα μεγαλείου, εγωκεντρισμό, ανάγκη να τους θαυμάζουν. Αν δεν γίνονται αντικείμενα απόλυτου θαυμασμού, η αυτοπεποίθησή τους εκπίπτει εντελώς. Φθονούν τους άλλους συνειδητά και ασυνειδητά. Τείνουν να είναι άκρως εκμεταλλευτικοί και να υποτιμούν αυτά που οι άλλοι έχουν εξαιτίας του φθόνου τους. Αισθάνονται πάντα «άδειοι». Συχνά δεν μαθαίνουν από τα βιώματά λόγω της αυτοεξιδανίκευσης και παραμένουν επιφανειακοί. Πρόκειται για μια παιδόμορφη ιδέα «μεγαλείου».

Η παρανοειδής προσωπικότητα: Πρόκειται για άτομα που αισθάνονται μεγάλη επιθετικότητα τα οποία όμως αποδίδουν πάντα στους άλλους την επιθετικότητά τους. Είναι καχύποπτοι, «άγρυπνοι». γεμάτοι «δικαιολογημένη» αγανάκτηση και αίσθημα ότι έχουν πάντα δίκιο. Έχουν ένα είδος υπερτιμημένης αξίας εαυτού αλλά όχι το ίδιο με εκείνο του «νάρκισσου» ο οποίος σε-

ωρεί πως είναι ο «μέγιστος». Εδώ πρόκειται για το μεγαλείο κάποιου που πιστεύει ότι είναι ο μόνος που είναι λογικός, σωστός και δίκαιος σε έναν κόσμο άδικο και επιθετικό. Αυτά τα άτομα είναι «κολλημένα» στην οπτική ενός κόσμου ο οποίος, όπως τον βλέπουν οι ίδιοι, είναι αδήριτα διωκτικός, ένας παρανοϊκός κόσμος. Και στις δύο διαταραχές προσωπικότητας υπάρχει καθήλωση στη σχιζοπαρανοειδή θέση (M. Klein). Ο Kernberg περιγράφει κάποιες ακραίες περιπτώσεις στις οποίες είναι μαζί, σε έναν τύπο, η σοβαρή διαταραχή της ναρκισσιστικής προσωπικότητας με την σοβαρή διαταραχή της παρανοειδούς. Πρόκειται για το σύνδρομο του κακοήθους ναρκισσισμού: εξαιρετικά ασταθή άτομα στα οποία υπάρχουν ιδέες μεγαλείου και «ναρμάζου» μαζί με την επιείκεια εαυτού. Έχουν ανάγκη να τα θαυμάζουν και διέπονται συγχρόνως και από την επιθετικότητα του παρανοειδούς ατόμου. Αισθάνονται ότι η επιθετικότητά τους τους προσδίδει αληθινή αξία και δύναμη. Προκύπτει εκσεσημασμένη επιθετικότητα, καχυποψία, μεγαλείο, φθόνος, όλα μαζί.

Σύνδρομο κακοήθους ναρκισσισμού(ψυχοπάθεια): συνυπάρχουν η ναρκισσιστική προσωπικότητα μαζί με ισχυρά παρανοειδή γνωρίσματα και αντικοινωνική συμπεριφορά. Εκδηλώνουν ωμή βία στα πλαίσια της αποτυχίας τους στην εξέλιξη της υπερεγωτικής λειτουργίας.

Οριακή διαταραχή προσωπικότητας: Υπενθυμίζεται ότι ως προσωπικότητα εννοούμε τον σταθερό τρόπο και τύπο αντίληψης και τις σκέψεις και σχέσεις που έχουμε για το περιβάλλον και τον εαυτό μας, όπως αυτές εκδηλώνονται σε προσωπικό και κοινωνικό επίπεδο.

Το άτομο με οριακή διαταραχή προσωπικότητας έχει μικρή ανοχή στη ματαιώση, παρουσιάζει δυσκολία στη διαχείριση του θυμού, εκρήξεις οργής και εμπλοκή σε καυγάδες, το άτομο με αυτή τη διαταραχή συχνά έχει παρορμητική και δυναμικά αυτοκαταστροφική συμπεριφορά όπως επανειλημμένοι αυτοτραυματισμοί, ξόδεμα χρημάτων, σεξ, απερίσκεπτη οδήγηση, επεισόδια βουλιμίας, κατάχρηση ουσιών και αλκοόλ η οποία συχνά οδηγεί σε αποσυνδεδετικά επεισόδια. **Επίσης, το άτομο παρουσιάζει ένα διάχυτο και σταθερό πρότυπο αστάθειας σχετικά με την εικόνα του εαυτού (διαταραχή της ταυτότητας).**

Αποσυνδεδετική (διασχιστική) διαταραχή ταυτότητας

Οι αποσυνδεδετικές διαταραχές, έχουν ως κύριο σύμπτωμα τον διαχωρισμό (ή «αποσύνδεση») μίας από τις λειτουργίες της συνείδησης, της μνήμης, της ταυτότητας και της αντίληψης του περιβάλλοντος. Με τον όρο «αποσύνδεση» εννοούμε τον μηχανισμό άμυνας απέναντι σε έντονα ψυχικά τραύματα ο οποίος βοηθά τον ασθενή να αποστασιοποιηθεί από το στρεσογόνο γεγονός την ώρα

που αυτό συμβαίνει, αλλά και να καθυστερήσει την ψυχική του επεξεργασία. Στις αποσυνδεδετικές διαταραχές ανήκουν, η αποσυνδεδετική αμνησία, η αποσυνδεδετική διαταραχή ταυτότητας και η αποσυνδεδετική φυγή.

Η αποσυνδεδετική φυγή είναι μια σπάνια διαταραχή που χαρακτηρίζεται από αιφνίδια και απροσδόκητη φυγή από τον συνήθη χώρο του υποκειμένου. Σε αυτό το διάστημα δεν υπάρχει μνήμη του παρελθόντος και συνήθως δημιουργείται και μια νέα ταυτότητα.

Η αποσυνδεδετική διαταραχή της ταυτότητας, η οποία αποκαλούνταν διαταραχή πολλαπλών προσωπικοτήτων πριν από το 1994, αναφέρεται στην ύπαρξη μέσα στο άτομο διαφορετικών, συχνά αντιφατικών, προσωπικοτήτων, οι οποίες αναλαμβάνουν τον έλεγχο εναλλάξ και μπορεί να είναι ενήμερες ή όχι της ύπαρξης άλλων προσωπικοτήτων. Ο αριθμός των διαφορετικών προσωπικοτήτων, κάθε μία από τις οποίες χαρακτηρίζεται ως «εναλλακτική-alter», μπορεί να είναι από δύο έως και εκατοντάδες.

Η εναλλακτική προσωπικότητα του ατόμου που πάσχει από τη διαταραχή αυτή είναι συνήθως αντιφατική της άλλης. Έτσι, είναι συχνό την ντροπαλή και διστακτική προσωπικότητα να διαδέχεται μια απελευθερωμένη και τολμηρή. Η διαφοροποίηση των προσωπικοτήτων αυτών δεν περιορίζεται μόνο στη συμπεριφορά αλλά και στη μνήμη. Χαρακτηριστικό φαινόμενο της διαταραχής είναι τα κενά μνήμης του πάσχοντος, τα οποία συμβαίνουν όταν εναλλάσσεται η μία προσωπικότητα της άλλης. Έτσι, είναι πιθανό το ένα «alter» να αγνοεί γεγονότα που συνέβησαν σε ένα άλλο «alter».

Η εμφάνιση των συμπτωμάτων της διαταραχής αυτής, που γίνεται εμφανής κυρίως στην εφηβεία, συμβαίνει απότομα, συνήθως όταν το άτομο βρεθεί σε αγχώδεις καταστάσεις, καταστάσεις ψυχοκοινωνικού στρες, οπότε και ανακλύπει ένας εναλλακτικός, πλαστός εαυτός, προτιμότερος να τις αντιμετωπίσει. Οι προσωπικότητες, μπορεί να μην αντιλαμβάνονται η μία την ύπαρξη της άλλης ή και να συγκρούονται, να πασχίζουν για τον έλεγχο, να προκαλούν ψευδαισθήσεις και να ακούγονται σαν «φωνές» που δίνουν εντολές.

Οι προσωπικότητες αυτές δίδουν διαφορετικά ονόματα στον εαυτό τους, μαζί με τα διαφορετικά χαρακτηριστικά (αντίληψη, συμπεριφορά, μνήμη), και μπορούν ακόμα να αναφέρουν διαφορετικό φύλο, καταγωγή ή ηλικία (η οποία είναι συνήθως μικρότερη της πραγματικής).

Ως συνέπεια της ψυχικής διάσχισης, ο ασθενής υποφέρει συχνά από κατάθλιψη, αυτοκτονικότητα, παρορμητική βία, δυσκολίες στον ύπνο, άγχος, διαπροσωπικές δυσκολίες και καταχρήσεις.

Η δυσπιστία σχετικά με την ύπαρξη της αποσυνδεδετικής διαταραχής ταυτότητας, καθώς και η μη αντικειμενική τεκμηρίωση ότι αυτή προκαλείται από κακοποίηση

θέτουν υπό αίρεση την ύπαρξη της. Αυτό ισχύει ακόμα περισσότερο στην περίπτωση της διαταραχής σε δολοφόνους, εξαιτίας του γεγονότος ότι ορισμένοι ύποπτοι υποκρίνονται. Σε πρόσφατο άρθρο (Objective Documentation of Child Abuse and Dissociation in 12 Murderers With Dissociative Identity Disorder, 2012) παρουσιάζεται αντικειμενική εξακρίβωση τόσο των αποσυνδεδετικών συμπτωμάτων όσο και της σοβαρής κακοποίησης κατά την παιδική ηλικία σε μια σειρά από ενήλικους δολοφόνους με αποσυνδεδετική διαταραχή ταυτότητας. Η μελέτη αυτή συνίσταται σε μια ανασκόπηση των κλινικών αρχείων έντεκα ανδρών και μίας γυναίκας με αποσυνδεδετική διαταραχή ταυτότητας, που είχαν διαπράξει φόνο. Τα συμπτώματα της αποσυνδεδετικής διαταραχής ταυτότητας στην παιδική ηλικία και την ενήλικη ζωή επιβεβαιώθηκαν ανεξάρτητα και από διάφορες πηγές και στις 12 περιπτώσεις. Αντικειμενικές ενδείξεις σοβαρής κακοποίησης υπήρχαν σε 11 περιπτώσεις. Αξιοσημείωτο είναι ότι και οι δώδεκα δολοφόνοι της μελέτης είχαν ολική ή μερική αμνησία σχετικά με την κακοποίηση που βίωσαν ως παιδιά. Η μελέτη αυτή αποδεικνύει την σύνδεση μεταξύ της πρώιμης σοβαρής κακοποίησης και της αποσυνδεδετικής διαταραχής ταυτότητας. Περαιτέρω, τα δεδομένα καταδεικνύουν ότι η διαταραχή μπορεί να διακριθεί από την προσποίηση και από άλλες διαταραχές. Η μελέτη δείχνει ότι είναι δυνατό, με μεγάλη προσπάθεια, να αποκτηθούν αντικειμενικές ενδείξεις τόσο των συμπτωμάτων της αποσυνδεδετικής διαταραχής ταυτότητας όσο και της κακοποίησης που την προκαλεί.

Διαταραχές ταυτότητας φύλου

Με τον όρο *Διαταραχές της Ταυτότητας Φύλου* νοούνται όλες οι καταστάσεις στις οποίες το ανατομικό φύλο ενός ατόμου διαφοροποιείται από την αίσθηση του φύλου και τον ρόλο του φύλου. Ξεχωριστές διαταραχές μέσα σε αυτή τη διαγνωστική ενότητα είναι η *Διαταραχή της Ταυτότητας Φύλου σε Παιδιά*, η *Διαταραχή της Ταυτότητας Φύλου σε Εφήβους και Ενήλικες* και η *Διαταραχή της Ταυτότητας Φύλου Μη Προσδιοριζόμενη Αλλιώς*.

Ταυτότητα του φύλου ονομάζεται το ιδιαίτερο συναίσθημα που αποκτά ένα παιδί όταν συνειδητοποιεί σε ποιο φύλο ανήκει.

Ταυτότητα φύλου είναι η ιδιωτική έκφραση το ρόλου του φύλου και ρόλος του φύλου είναι η δημόσια έκφραση της ταυτότητας του φύλου. Η ταυτότητα και ο ρόλος του φύλου είναι οι δύο όψεις του ίδιου νομίσματος και συγκροτούν την ολότητα "ταυτότητα και ρόλος του φύλου".

Ταυτότητα φύλου είναι η σταθερή επίμονη και συνολική έκφραση της ατομικότητας σαν άνδρας, γυναίκας ή

ανδρόγυνου, ειδικά όπως αυτή εκφράζεται στην αυτοεκτίμηση και τη συμπεριφορά. Ρόλος του φύλου είναι οτιδήποτε κάνει ή λέει ένα άτομο για να δείξει στους άλλους και στον εαυτό του κατά πόσο είναι άνδρας ή γυναίκα. Εμπειρείες την ερωτική και σεξουαλική διέγερση και αντίδραση αλλά δεν περιορίζεται μόνο σ' αυτά (J. Money, 1994).

Η ανάπτυξη της ταυτότητας και του ρόλου του φύλου είναι πολυπαραγοντική, πολυδιάστατη και διαχρονική. Ξεκινάει κατά τη σύλληψη με το χρωμοσωμικό συνδυασμό και συνεχίζει με τη φυλετική διαφοροποίηση του σώματος και του εγκεφάλου. Ταυτόχρονα αυτές οι βιολογικές διαδικασίες δέχονται τις επιδράσεις των κοινωνικών παραγόντων και τελικά εκφράζονται ως ανάγκες της προσωπικότητας στην οποία επίσης συμμετέχουν παράγοντες που συμβάλλουν στην ανάπτυξη της ταυτότητας και του ρόλου του φύλου.

Για τα περισσότερα άτομα, η ταυτότητα φύλου και ο ρόλος φύλου είναι σταθερά και μόνιμα συνυφασμένα. Οι διαταραχές της ταυτότητας φύλου χαρακτηρίζονται από αυτήν ακριβώς την έλλειψη σταθερότητας και συστηματικότητας στην σχέση ταυτότητας και ρόλου φύλου σε ένα άτομο.

Η ανάπτυξη της σεξουαλικής ταυτότητας είναι πολυπαραγοντική και διαχρονική, ξεκινάει από την ενδομήτρια ζωή και συνεχίζεται μετά τη γέννηση, όπως γίνεται και με την ανάπτυξη του σώματος μας. Από τους ψυχοκοινωνικούς παράγοντες η κοινωνική μάθηση παίζει το σημαντικότερο ρόλο στην εδραίωση και ενίσχυση μιας συμπεριφοράς που καθορίζεται από βιολογικούς παράγοντες. Ακόμα η δυνατότητα του ανθρώπου να ενσωματώνει τη σεξουαλικότητα μέσα στις γενικές διαπροσωπικές σχέσεις, όπως λ.χ. στην αγάπη, που μας δίνει συναισθηματικές αμοιβές, παίζει επίσης ένα σημαντικό ρόλο.

Οι διαταραχές της ταυτότητας φύλου εμφανίστηκαν για πρώτη φορά ως ψυχοπαθολογική οντότητα στην τρίτη έκδοσή του (DSM-III, 1980), στην κατηγορία ψυχοσεξουαλικές διαταραχές. Στο DSM-III-R (1987) κατηγοριοποιήθηκε ως διαταραχή με έναρξη στην νηπιακή, παιδική ή εφηβική ηλικία με την ονομασία τρανσεξουαλισμός (Transsexualism). Στην τέταρτη έκδοση του εγχειριδίου (DSM-IV, 1994), οι διαταραχές της ταυτότητας φύλου μαζί με τις σεξουαλικές διαταραχές αποτελούν μια ξεχωριστή κατηγορία, ενώ παράλληλα εγκαταλείφθηκε ο όρος τρανσεξουαλισμός, καθώς παραπέμπει σε ολοκληρωμένη εγχείρηση αλλαγής φύλου εξαιτίας της δυσφορίας για το φύλο και δεν περιλαμβάνει άτομα με διαταραχή της ταυτότητας φύλου ή με φυλετική δυσφορία που δεν επιθυμούν ή δεν έχουν ολοκληρώσει την διαδικασία αλλαγής φύλου.

Οι διαταραχές ταυτότητας φύλου δεν έχουν συσχετισθεί άμεσα με την επιθετικότητα. Μέσα από την κλινική εμπειρία όμως έχουν παρατηρηθεί κάποιες αυτο-

καταστροφικές συμπεριφορές ως αποτέλεσμα της θλίψης, του θυμού και της ματαιώσης που προκαλείται από τον "κοινωνικό ρατσισμό", τις δυσκολίες στις διαπροσωπικές σχέσεις ακόμη και της δυσκολίας του ιατρικού συστήματος στην διάγνωση και θεραπεία των παραπάνω διαταραχών.

Στην τρέχουσα κοινωνική και οικονομική συγκυρία η χαλάρωση των δεσμών της οικογένειας, των ηθικών αξιών και των κοινωνικών δεσμών γενικότερα καθώς και η μείωση του αισθήματος της «κοινότητας» και του «σχετιζέσθαι», παράγοντες που σχετίζονται με την διάμορφωση ταυτότητας, παρατηρούνται κάποιες επιθετικές συμπεριφορές από άτομα ή ομάδες ατόμων που σχετίζονται με τις διαταραχές ταυτότητας φύλου.

Έρευνες έχουν δείξει ότι οι ομοφοβικές συμπεριφορές συνδέονται άμεσα με χαμηλή αυτοεκτίμηση, **ανασφαλή κοινωνική ταυτότητα** καθώς και με καταπιεσμένα ομοερωτικά συναισθήματα. Άτομα που είναι αμφιλεγόμενα ως προς τη δική τους ταυτότητα αντιλαμβάνονται την ομοφυλοφιλία ως απειλή και αντιδρούν με βία όταν έρχονται αντιμέτωποι με τη διαφορετικότητα η οποία τους προκαλεί μεγάλο ποσοστό άγχους και επιθετικότητα (Simoni & Walters 2001). Τύποι Ομοφοβίας:

- Προσωπική Ομοφοβία : Η άποψη ότι οι ομοφυλόφιλοι είναι ανήθικοι, αμαρτωλοί, άρρωστη και κατώτεροι από τους ετεροφυλόφιλους. Όταν παρατηρείτε αυτό το φαινόμενο σε ομοφυλόφιλο άτομο ονομάζεται Εξωτερικευμένη Ομοφοβία.

- Διαπροσωπική Ομοφοβία : Είναι ο φόβος και το μίσος απέναντι στους ομοφυλόφιλους που εκφράζεται με αρνητικές συμπεριφορές και επιθετικές τάσεις.

- Ομοφοβία της Κουλτούρας : Αναφέρεται στις κοινωνικές δομές και τις άγραφες νόρμες που υποδεικνύουν πως το να είσαι ετεροφυλόφιλος είναι το μόνο φυσιολογικό και αποδεκτό από το κοινωνικό σύνολο.

- Θεσμική Ομοφοβία : Το φαινόμενο όπου η κυβέρνηση, η εκκλησία, η παιδεία καθώς και διάφορες επιχειρήσεις κάνουν διακρίσεις με βάση τον σεξουαλικό προσανατολισμό.

Στην Ελλάδα από πρόσφατη έρευνα αποδεικνύεται ότι παρόλο που το 17% του δήγματος αναφέρει ότι έχει φίλους ομοφυλόφιλους, το 84% διαφωνεί με το γάμο μεταξύ ομοφυλόφιλων και το 89% διαφωνεί με την υιοθεσία παιδιών από ζευγάρια του ίδιου φύλου (Ευρωβαρόμετρο 2006-2008).

Αυτά τα ποσοστά είναι πολύ μεγαλύτερα συγκριτικά με την υπόλοιπη Ευρώπη με αποτέλεσμα η Ελλάδα να τοποθετείται ανάμεσα στις πιο ομοφοβικές χώρες στην ευρωπαϊκή ένωση (Paulou, 2009). Υπό αυτό το πρίσμα (της ύπαρξης ψυχοπαθολογίας στους δράστες) μπορούν να εξηγηθούν οι συχνά αναφερόμενες στα μέσα μαζικής ενημέρωσης επιθέσεις κατά ατόμων με άλλο πέραν του ετεροφυλόφουλου προσανατολισμού.

Βιβλιογραφία

- American Psychiatric Association (1994). *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders* (4th ed.). Washington, DC: Author.
- Arndt, W.B. (1990). *Gender Identity Disorders and the Paraphilias*. Madison: International University Press.
- Kelly, G.F. (1998). *Sexuality Today: the Human Perspective*. Boston: McGraw Hill.
- Laws, D.R. & O'Donohue W. (eds.) *Sexual Deviance: Theory, Assessment and Treatment*. N.Y.C.: Guilford Press.
- Nietzel, M.T., Speltz, M.L., McCauley, E.A., & Bernstein, D.A. (1998). *Abnormal Psychology*. Boston: Allyn & Bacon.
- Rathus, S.A., Nevid, J.S., & Fichner-Rathus, L. (1997). *Human Sexuality in a World of Diversity*. Boston: Allyn & Bacon.
- World Health Organization (1988). *International Classification of Diseases (Version 10)*. Geneva: WHO Division of Mental Health.
- Keren Lehavot, Karina L. Walters, and Jane M. Simoni (2001). Abuse, Mastery, and Health Among Lesbian, Bisexual, and Two-Spirit American Indian and Alaska Native Women
- Money j. (1994):, Sex and Marital Therapy, 20, 163–177.
- Kernberg Otto.(1984). "Severe Personality disorders", Yale University Press
- Atchley, R. (1989). A continuity theory of normal aging. *The Gerontologist*, 29, 183-190.
- Guy, P., Evans, J., & Redman, P. (Eds.). (2000). *Identity: a reader*. Sage: London.
- Erikson, E. (1963). *Childhood and Society*. New York: MacMillan.
- Gee, J. (2001). Identity as an analytic lens for research in education. *Review of Research in Education*, 25, 99-125.
- Kidd, W. (2002). *Culture and Identity*. Hampshire: Palgrave.
- Paris, S., Byrnes, J., & Paris, A. (2001). Constructing theories, identities and actions of self-regulated learners. In B. Zimmerman & D. Schunk (Eds.), *Self-regulated learning and academic achievement* (2nd ed., pp. 253-287). Mahwah: Lawrence Erlbaum Associates.
- Pervin, L. (1984). *Personality: Theory and Research* (4th ed.). New York: John Wiley & Sons Inc.
- Lewis, D.O, Yeager, C.A, Swica, Y et al(1997), Objective Documentation of child abuse and dissociation in 12 murderers with dissociative disoreder, *Am J Psychiatry*, 154, 1703-1710
- Marcia, J. E., (1966), Development and validation of ego identity status, *Journal of Personality and Social Psychology* 3, pp. 551-558
- Marcia, J. E, "Ego-Identity Status", in Michael Argyle, *Social Encounters* (Penguin 1973) p. 340
- Marcia, J. E. (2010). Life transitions and stress in the context of psychosocial development. In T. W. Miller (Ed.), *Handbook of Stressful Transitions Across the Lifespan* (pp. 19-34). doi: 10.1007/978-1-4419-0748-6_2
- Schwartz, S.J, Hardy, S.A, Zamboanga, B.L et al (2015). Identity in young adulthood: links with mental health and risky behavior, *Journal of applied Developmental psychology* 36, 39-52
- Simoni. J.M., 8 Nalters, K.L. (2001) Heterosexual identity and heterosexism: Recognizing privilege to reduce prejudice. *Journal of Homosexuality*, 41(4), 157-172
- Sfard, A., & Prusak, A. (2005). Telling Identities: In Search of an Analytic Tool for Investigating Learning as a Culturally Shaped Activity. *Educational Researcher*, 34(4), 14-22.
- Vander Zanden, J., & Pace, A. (1984). *Educational Psychology: In Theory and Practice* (2nd ed.). New York: Random House.
- Δουζένης, Α., Λύκουρας, Λ.(2008).Ψυχιατροδικαστική. Αθήνα: Εκδόσεις Πασχαλίδης.